

SOLVEIG CARLSEN LISE DREWES NIELSEN

Kvinnliga företagare – varför det?

*Syftar politiken gentemot kvinnliga företagare till att bryta arbetsdelningen mellan könen på arbetsmarknaden eller till att ge kvinnor individuella överlevnadsmöjligheter?
Ger kvinnligt företagande ekonomisk självständighet åt kvinnor eller låser det fast dem i ett beroende till mannen som försörjare?
Solveig Carlsen och Lise Drewes Nielsen granskar de kvinnliga företagarnas villkor på arbetsmarknaden ur kvinnopolitisk synvinkel utifrån erfarenheter i Holland och Danmark.*

Vi måste gång på gång fråga oss: Varför skall kvinnor driva eget – bli företagare?

Hur skall kvinnlig företagsamhet bedömas från ekonomisk, politisk och inte minst kvinnopolitisk synpunkt?

Å ena sidan är det positivt när kvinnor bryter igenom de traditionella könsbarriärerna på arbetsmarknaden och erövrar de delar av ekonomin som varit männens domän. Det är positivt att kvinnor kan och tors finna nya mönster för sina aktiviteter.

Å andra sidan kan det vara betänkligt om man som forskare och konsult drar svårigheter över kvinnor, genom att locka dem att starta eget. Att bli egen företagare kräver nämligen både tid och pengar, det vet vi. Vi vet också att många nyetablerade företag dukar under efter några år. Varför skall man i så fall uppmuntra kvinnor att starta företag?

Vi vill i denna artikel försöka bedöma de kvinnliga företagarnas chanser och villkor på arbetsmarknaden. Detta utifrån vår kunskap om kvinnornas arbetsmarknadsanknytning i stort. Därefter kommer vi att belysa några erfarenheter från holländska kvinnoföretag.

Sist kommer vi att studera vilka arbetsmarknadspolitiska initiativ som tagits i Danmark för att stödja kvinnor som vill bli egna företagare.

Kvinnorna och arbetsmarknaden

Kvinnorna har under de senaste 30 åren förlagt mer och mer av sin verksamhet utanför hemmet. Mellan 1950 och 1980 har andelen förvärsarbetande kvinnor stigit från 28 % till 73 % i Danmark. Kvinnorna har alltså tagit del av samhällsarbetet utanför hemmet, medan de behållit huvudansvaret för arbetet i hemmet.

Den horisontella arbetsfördelningen mellan män och kvinnor uttrycks också genom att de arbetar inom olika samhällssektorer. Kvinnorna finns mest inom den offentliga sektorn, kontor och handel, medan männen huvudsakligen håller sig till handeln, finanssektorn och tillverkningsindustrin. Kvinnors arbetslivserfarenhet hämtas alltså till stor del från den offentliga sektorn och männens från den privata.

Kvinnorna står lägst på arbetsmarknaden, i funktionärsbefattningar eller som utbildad personal, medan vi finner fler män i de arbeten som kräver högre utbildning och i chefspositioner. Den relativa fördelningen av kvinnor mellan toppen och botten i arbetshierarkin har inte förändrats under de senaste 20 åren. Visserligen har vi fått flera kvinnor i de högre positionerna, men samtidigt har andelen kvinnor

i de lägre ökat, så att proportionerna fortsatt att vara desamma. Samtidigt har männen förbättrat sin status på arbetsmarknaden. Andelen män har ökat i toppen och minskat i botten. Ute på arbetsplatserna yttrar sig detta genom att kvinnornas anställning på de sämsta jobben "lyfter" männen uppåt i hierarkin.

Sammanfattningsvis kan man säga att den horisontella och vertikala arbetsdelningen mellan könen, som inplacerar dem i olika arbetssektorer och -strukturer, skapar ojämlika arbetslivserfarenheter och -kvalifikationer.

Polarisering och arbetslöshet

Den kvinnliga arbetsmarknaden är inte homogen. De allra flesta studier av kvinnor på arbetsmarknaden, har tydligt visat på skillnaderna mellan männens och kvinnornas positioner.¹

Däremot har det gjorts färre analyser av de interna skiljelinjerna på den kvinnliga arbetsmarknaden. Polariseras arbetsmarknaden mellan män och kvinnor, sker en motsvarande polarisering på den rent kvinnliga arbetsmarknaden. Kanske kommer denna polarisering att bli den största kvinnopolitiska uppgiften att ta uti med under kommande år.

Kvinnorna har under de senaste 30 åren förbättrat sin utbildning väsentligt. Vi finner fler högutbildade kvinnor. Vi finner fler kvinnor inom tekniska områden. Vi ser fler kvinnor i ledande positioner på arbetsmarknaden. Och vi möter kvinnor som är framgångsrika företagare.

Samtidigt sker en försämring av kvinnornas villkor på arbetsmarknaden. På botten av arbetshierarkin finns utbildade kvinnor, vars arbeten hotas av datorisering och rationalisering. Detta är också de arbeten som utförs under sämsta tänkbara arbetsvillkor, som ger de sämsta lönerna och sämsta möjligheterna att avancera. Och här finner vi också den hotande arbetslösheten.

Många av dessa kvinnor kommer under de närmaste åren att bli utknuffade från

arbetsmarknaden, samtidigt som deras medsystrar finner nya platser i toppen av samhällsstegen. Denna utveckling är oroväckande av flera skäl. Vi vet att det är de sämst utbildade kvinnorna som är svårast att omplacera på en arbetsmarknad som ständigt ställer nya kompetenskrav. Vi vet att många kvinnor har varit låsta i positioner på arbetsmarknaden där de inte haft möjlighet att utveckla nya färdigheter. Och vi vet att många kvinnor, eftersom de är uppknutna till arbetsuppgifter i hemmet, måste ha sitt arbete i närheten av hemmet och alltså enbart av denna anledning begränsas i sina möjligheter att byta jobb.²

Vi vet också att kvinnors chanser på arbetsmarknaden är beroende av sociala tjänster, t ex barnpassning, och att om kostnaderna för dessa blir för höga uppstår incitament för att kvinnorna drar sig tillbaka från arbetsmarknaden. Detta sker givetvis också för att kvinnornas löner ligger mycket lägre än männens.

Kvinnornas tidsstruktur är olik männens. En del kvinnor har deltidsanställning. Även om deltidsfrekvensen för kvinnor är drastiskt fallande på den danska arbetsmarknaden, och nu ligger på 35 %, är det fortfarande kvinnorna som måste förena kraven från familj och barn med kraven från arbetsmarknaden. Kvinnors dubbelarbete sätter klara gränser för deras möjligheter på arbetsmarknaden, och det är fortfarande i högre grad kvinnorna som måste anpassa arbetsliv och familjeliv till varandra i ett dagligt tids-pussel.³

Kvinnor visar en hög grad av flexibilitet i förhållande till de dagliga göromålen i och kring familjen. Det är emellertid långt ifrån alltid möjligt att förena hänsyn till familj och barn med kraven från arbetsgivarna. Och det är den enskilda kvinnans strategi för att kunna förena dessa ofta motstridiga krav, som har avgörande betydelse för kvinnors möjlighet att delta i det ekonomiska livet på arbetsmarknaden.

Kvinnor som egna företagare

Om vi skall bedöma kvinnors möjligheter som företagare, måste vi först studera kvin-

nornas placering i övrigt på arbetsmarknaden. Den skarpa könsuppdelningen av arbetsmarknaden (hierarkiskt, tidsmässigt och i fördelningen mellan olika sektorer) är ett klart hinder för kvinnors möjlighet att starta eget.

För det första arbetar många av kvinnorna inte i den privata sektorn, där erfarenheterna av och idéerna om egen företagssamhet finns. För det andra är de kvinnor som rent faktiskt arbetar inom den privata sektorn placerade på lågt kvalificerade positioner eller på underordnade kontorsuppgifter, längst ner i arbetshierarkin. Detta gör att särskilda kvalifikationer eller ekonomiska förutsättningar för att starta egna företag inte utvecklas. Ändå finns det 48.000 kvinnliga egna företagare på den danska arbetsmarknaden. De återfinns främst inom dessa områden:

20 % inom detaljhandeln

18 % inom tjänstesektorn, t ex frisersalong, skönhetsinstitut m m

16 % inom lantbruket.

De manliga egna företagarna är fyra gånger så många, dvs 210 000. Av dessa arbetar 43 % inom lantbruket, 11 % inom detaljhandeln och 9 % inom bygg- och anläggningsverksamhet.

Bara 7 % av de kvinnliga företagarna finns inom tillverkningssektorn, varav 40 % med inriktning på textil- och beklädnadsframställning. Även bland männen är 7 % inom tillverkningssektorn, men här ligger tyngdpunkten på järn- och metallindustri (35 %), trä- och möbelindustri (15 %) och livsmedelsindustrin (14 %).⁴

När det görs insatser för att stödja kvinnor som egna företagare, måste man beakta betydelsen av kvinnornas situation i stort på arbetsmarknaden. Kvinnopolitiska åtgärder måste ta sin utgångspunkt i ovannämnda siffror, vilka tydligt illustrerar könsgränserna på arbetsmarknaden och i näringslivet.

Vad krävs för att bli en god företagare?

Det danska samhället har historiskt sett utvecklats i riktning mot ett lönearbetsam-

hälle. Det har inneburit att det att driva eget företag har blivit ett icke-traditionellt sätt att försörja sig på. Vilka betingelser skall föreligga för att man skall kunna starta och driva en egen verksamhet?

Vi vill här peka på följande förutsättningar:

- Företagaren skall besitta en rad färdigheter eller *kvalifikationer* som kan säljas på en marknad. Ett exempel är den lokala hantverkaren som säljer sina och eventuella anställdas färdigheter i samspel med den lokala marknadens behov. Här finner vi också kvinnor som säljer sina färdigheter inom området för personlig service. Det kan vara t ex frisersalonger, städfirmor, skriv- och översättningsbyråer.
- En annan möjlighet är att företagaren har kunskap om en *produkt*, om material och produktionsteknik för att framställa produkten och om marknaden där produkten skall säljas. I denna grupp finner vi en rad mindre företag. De kan ha startats med utgångspunkt hos t ex högutbildade tekniker eller utifrån konkret kännedom om en produkt. I denna grupp hittar vi också olika kvinnoverksamheter. Ett exempel är en kvinna som med en utbildning till kemiingenjör, utvecklat en metod för biologisk jordrensning. Ett annat exempel är en kvinna som efter lång erfarenhet av choklad- och konfektförsäljning, beslutar sig för att själv starta en produktion hemma i köket.
- En tredje förutsättning är att viljan och modet att starta eget finns. Den egna företagaren är på ett helt annat sätt än lönearbetaren direkt beroende av den egna förmågan för sin försörjning. Tillägandet av de särskilda kvalifikationer som krävs är i sin tur bestämt av det kulturmönster och de lokala traditioner företagaren lever i. I de regioner i Danmark där det finns en stark tradition att starta egna mindre verksamheter startas också fler småföretag än i de områden, t ex runt stora industrier, som har en tradition av lönearbete.⁵

Det är viktigt att se att det inom grup-

pen av egna företagare finns en arbetsdelning mellan könen. Det innebär att kvinnor som startar eget inte bara skall besitta mod och vilja, utan också vara utrustade med kampanda i förhållande till de myter som alltid omgärdar kvinnor som är verkamma inom manligt dominerade områden, och som de därför ständigt måste kämpa emot.

Vi har ovan beskrivit en rad förutsättningar för egen företagsdrift. Det är förutsättningar som hänför sig till kvalifikationer, produkt och marknad. Vi skall här ytterligare exemplifiera dessa förutsättningar utifrån några konkreta exempel.

Kvinnliga företagare i Holland

En grupp danska kvinnor arrangerade en studieresa till Holland i juni 1986. Syftet med resan var att studera det nät av kvinnoföretag som växt fram i Amsterdam under sjuttioalet.⁶

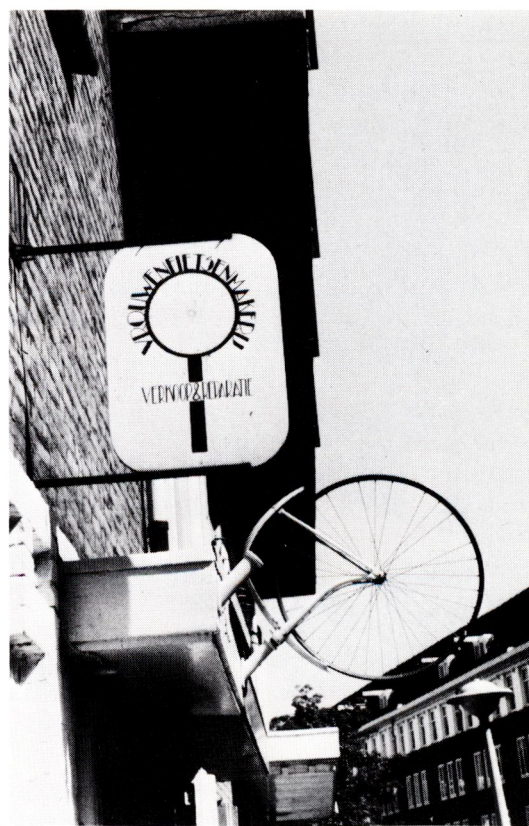
Under en vecka besökte vi olika typer av företag samt en rad rådgivningsbyråer som riktade sig speciellt till kvinnor. De flesta företag vi besökte var i olika grader självbärande och uppbar alltså inget statligt stöd, utan skulle fungera självständigt på den privatkapitalistiska marknaden.

1981 startade en grupp kvinnor i Amsterdam en cykelparkering, dvs en plats där folk i området kunde parkera cyklar över natten mot en mindre avgift. I det dagliga arbetet upptäckte kvinnorna att det även fanns ett behov av reparation av cyklarna.

I samarbete med det lokala bostadsområdet inrättades en verkstad för reparation av begagnade cyklar.

Syftet med cykelverkstaden är förutom att skapa lokala arbetstillfällen, att stärka bostadsområdets aktiviteter och att lära upp och utbilda kvinnor. Tanken är att kvinnorna kommer och arbetar samtidigt som de utbildar sig. Det utbetalas inga löner från verkstaden, utan de anställda lever av bidrag från det sociala systemet.

Exemplet med cykelverkstaden kan illustrera de ovan nämnda förutsättningarna kvalifikationer, produkt och marknad.

Cykelverkstad i Amsterdam. Foto: Susse Georg.

Verkstaden blev en verklighet då det visade sig att det fanns en marknad för reparation och försäljning av begagnade cyklar. Några av de kvinnor som startade projektet hade de nödvändiga kvalifikationerna, så tillvida att de var kapabla att förverkliga idén om en lokalt förankrad cykelverkstad. På längre sikt har det varit nödvändigt att bygga upp en kontinuerlig utbildning för de kvinnor som ingår i projektet. Detta har möjliggjort för arbetslösa kvinnor att komma tillbaka till arbetsmarknaden och förvärva de erforderliga kvalifikationerna för att själva kunna starta cykelverkstäder på andra platser i Amsterdam.

Tryckeriet Virginia startades 1978. Det stod på kvinnopolitisk grund, och man hade som målsättning att framställa trycksaker för olika kvinnoorganisationer. Utan vare sig pengar, lokaler, maskiner eller specialkunskaper om hur man driver ett tryckeri grundade tolv entusiastiska och till en

Tryckeri, kollektivt drivet av kvinnor, Holland. Foto: Susse Georg.

början ideellt arbetande kvinnor företaget. Dess historia är historien om hur kvinnor som har mod och vilja, och som gemensamt har de nödvändiga resurserna, kan göra det ingen trodde var möjligt.

Att starta företag i en utpräglat mansdominerad bransch och dessutom starta en kvinnoverksamhet inom branschen är i sig en utmaning. Det var mycket man skulle lära sig för att kunna hantera tryckeriprocessen, mycket som skulle läras om material och kvalitéer i tryckta produkter. Ett annat problem var att skaffa riskvilligt kapital, vilket bl a medförde att arbetskraften var oavlönad under det första året. Det var en svår start. Mycket tid lades ned på att skaffa nödvändiga kunskaper och övertyga potentiella kunder om kvalitén på det nystartade företagets färdiga trycksaker.

Efter några år genomgick Virginia en omorganisering från arbete på frivillig bas till fast avlönad och delvis avlönad personal, vilket medfört att man inte längre kan praktisera arbetsrotation. Effektivitetskraven har tvingat de anställda att specialisera sig på olika arbetsfunktioner. Detta är priset, säger kvinnorna, för att bli en profes-

sionell firma som kan konkurrera på privatkapitalistiska villkor.

Andra holländska erfarenheter

Vår studieresa till Holland gav oss intrycket att det under 1980-talet har gjorts många ansträngningar för att hjälpa kvinnliga företagare. Bl a har kvinnoföretag och -projekt kunnat få lån på speciellt fördelaktiga villkor under de senaste åren. Man har alltså erkänt att det måste göras särskilda insatser i form av såväl ekonomiskt stöd som rådgivning och utbildning, för att det skall vara möjligt för kvinnor att klara sig som näringsidkare i den manligt dominerade affärsvärlden.

Det finns alltså en rad konsultfirmor som inriktar sig på kvinnoverksamhet, och som med hjälp av statligt stöd kan ge undervisning och rådgivning. En av de största institutionerna på detta område är Alida de Young-skolan i Ütricht. Skolan, som stöds av holländska LO, kan bl a erbjuda en niomånaders kurs i hur man startar och driver företag. I undervisningen ingår träning i självtillit, ekonomi, marknadsfö-

ring, produktutveckling m m. Underlaget för undervisningen är kvinnornas egna, konkreta verksamhetsplaner. Syftet är alltså att de mot slutet av kursen skall ha utarbetat en realistisk plan för hur dessa skall kunna genomföras. Man försöker stärka kvinnornas självförtroende och kompetens inför den första, svåra tiden som egna företagare, en tid då många hinder skall övervinnas.

I en undersökning⁷ utförd av holländska arbetsmarknads- och undervisningsdepartementet, har man närmare studerat företag som startats av kvinnor. I undersökningen framgår det att många kvinnoföretag startas på traditionellt vis av enskilda kvinnor, och med utgångspunkt i traditionellt kvinnliga färdigheter. Det gäller t ex klädaffärer, second hand-affärer, restaurangverksamhet och personlig service. Undersökningen visar att kvinnliga företag ofta rymmer ett mått av omsorg som kan härledas till kvinnornas vardag, exempelvis livsmedels- och textilindustrin, hotell- och restaurangverksamhet. Men det finns också relativt många kvinnoföretag inom hobbybranschen – läderindustrin, detaljhandeln (exempelvis garnaffärer), trä- och pappersindustrin och inom förlagsbranschen. Jämför man företag som startats av kvinnor med deras manliga kollegors, finner man att kvinnoföretagen i genomsnitt är mindre, inte lika expansiva och att deras vinst oftare är stagnerande. Den kvinnliga företagarens inkomst är i genomsnitt lägre. Det finns en hel del kvinnoföretag som drivs på deltid, och där intäkterna bara anses vara en biinkomst.

En del av förklaringen ligger i att hela 53 % av de företag som ingick i undersökningen startades av vad som i undersökningen kallades återinträdare, dvs kvinnor som önskade komma tillbaka in på den holländska arbetsmarknaden. Det typiska mönstret är att kvinnorna har varit hemma med barn i några år och nu vill komma in på arbetsmarknaden igen. De har tröttnat på arbetet i hemmet och är samtidigt rädda för att bli permanent arbetslösa. Då har det funnits en möjlighet i att starta eget i liten skala med små medel, inga anställda och ofta på deltid. Inkomsten ses som en

extrainkomst till familjens samlade ekonomi och kvinnorna är på så vis ekonomiskt beroende av männen.

Men de holländska kvinnorna har också en lägre arbetsmarknadsfrekvens än de danska, och de är i långt större utsträckning fortfarande ansvariga för hemarbetet. Därmed är de också ekonomiskt beroende, vilket bl a avspeglar sig i att gifta kvinnor inte kan få offentliga bidrag i Holland.

Kvinnorna använder emellertid företagsformen som en individuell strategi för att ta sig in på arbetsmarknaden.

Är det politiska stödet för företagsformen ett stöd för kvinnor?

De holländska kvinnorna startar som vi ovan sett företag på i huvudsak två grunder: med kvinnopolitiska motiv eller av rädsla för att bli arbetslösa. Nu skall vi vända åter till Danmark och titta på vilken politik som uppmuntrar företagande.

Den danska arbetsmarknadspolitik har upprättat en del förordningar till stöd för företagare.⁸ De utgör dock bara en liten del i den samlade bilden av företagarnas situation. Syftet med dessa förordningar är att underlätta nyetablering av företag. De innehåller även ibland vissa restriktioner och klausuler för att främja företag med en viss inriktning. Forskning och teknik är områden som prioriteras särskilt högt, och innovatörer inom högteknologibranschen kan få stipendier på upp till 19 000 kr i månaden under företagets första etableringsår.

Det danska Teknologirådet erbjuder en rad förmåner åt potentiella företagare inom tillverkningssektorn och tekniska serviceföretag: gratis ekonomisk rådgivning och konsult hjälp på mycket förmånliga villkor.

Dessa förordningar vill alltså ge stöd åt "högteknologiskt inriktade" företagare som vill starta "expansiva och exportinriktade" företag. Det är ganska uppenbart att dessa förmåner nästan uteslutande används av manliga företagare. Men det finns också en del förordningar som är till för att stödja *generell* företagsamhet, bl a förordningen om stöd till företagskurser. Det har dock inte funnits tillgång till såda-

na kurser på alla håll i Danmark, och på en del andra platser har det funnits så många sökande att de har blivit spärrade. I Viborg Amt prioriterar man sökande med siktet inställt på tillverkningssektorn, eller service åt tillverkningssektorn samt hantverkare. En sådan prioriteringslista sällar bort de flesta kvinnliga sökande, eftersom det inte är inom dessa områden som kvinnor i allmänhet startar företag.

En fjärde förordning har resulterat i 15 teknologiska informationscentrum på olika platser i Danmark. Men även på dessa prioriteras företag med planer inom den tekniska sektorn, dvs nästan uteslutande män.

Vi kan alltså se att de förordningar som syftar till att stödja nyetablering av företag, i extrem utsträckning är inriktade på områden som traditionellt behärskas av män. Mot bakgrund av detta kan man med rätta ställa frågan: Är den danska arbetsmarknadspolitiken verkligen könsneutral? Omedelbart kan en sådan fråga verka provocerande på många som dagligen arbetat med ekonomiska handlingsplaner. Men faktum är att denna arbetspolitik förstärker den redan existerande skeva arbetsdelningen mellan könen. Om man skall bryta arbetsdelningen mellan könen måste det till helt andra medel.

Företagsdrift som medel mot arbetslöshet

I juni 1985 stiftades av det danska folkettinget lagen om utbildnings- och företagsbidrag. Denna lag hade sitt ursprung i ett över tio år gammalt sysselsättningsproblem. För flera grupper, däribland kvinnorna, hade långtidsarbetslösheten blivit ett permanent tillstånd. Under slutet av 1985 var 67 % av de långtidsarbetslösa kvinnor och den sneda tendensen förstärktes till 71 % i slutet av nästa år.

Nedan kommer vi inte att ägna oss åt utbildningsbidragen, utan koncentrera oss på den del av förordningen som berör företagsbidragen.⁹

Bidrag för att starta eget företag kan den få som efter en första arbetslöshetspe-

riod fått, och tackat ja till, ett arbete för att sedan åter bli utan arbete, alltså i regel 2-3 år efter den första arbetslöshetsperioden. Detta bidrag kan man få i upp till 3 1/2 år och summan motsvarar hälften av den maximala dagpenningen vid arbetslöshet, vilken för närvarande är c:a 53 000 kronor om året. Alla projekt får bidrag. Man är berättigad till bidraget även sedan företaget börjat bli inkomstbringande. Om man efter 3 1/2 år inte kan driva sitt företag längre, hamnar man på en dagpenningnivå som ligger på 55 % av den maximala. Förordningen har väckt en hel del kritik. Huvudinvändningen mot företagsbidraget är att det sätts in för sent. Chansen att starta eget bör inte komma först efter två-tre år, då kreativiteten ofta smulats sönder av arbetslösheten och de problem som följer med den.

Systemet har också kritiserats för att den potentiella företagaren inte får någon form av stöd under etableringsfasen. Den enda rådgivningsverksamhet som finns att få är fn de teknologiska informationscentren. Vidare finns det ingen uppföljningsverksamhet av företagaren under bidragsperioden.

Den 1 oktober 1986 fanns det totalt 1 753 personer i Danmark som fick företagsbidrag.¹⁰ Under den första perioden gjordes studier som visade att det oftare var män som använde sig av förordningen, men nyare siffror tyder på att kvinnor i högre grad har börjat utnyttja bidragen. Om man ser närmare på inom vilka områden bidragsmottagarna etablerar sig, framgår det att en stor del, särskilt bland de kvinnliga företagarna, är sysselsatta med detaljhandel. Bland männen har många startat verksamheter inom servicenäringarna och de fria yrkena. Tillsammans utgör företagarna inom dessa två verksamhetsområden 54 % av dem som etablerar självständig verksamhet med hjälp av företagsbidrag.

Många av de startade företagen finns inom områden som varken uppfattas som expansiva eller som tillhör de högteknologiska områdena och man kan därför befara att en del av dem får problem med att klara

Cykelreparatör, Amsterdam. Foto: Susse Georg.

sig när bidragsperioden upphör.

Vi är inte negativt inställda till kvinnors mod och initiativ att starta eget och därmed skapa förebilder för andra. Man bör dock komma ihåg att utgångspunkten för företagsbidraget som arbetsmarknads- och sysselsättningsstrategi, har varit svårigheterna att komma till rätta med långtidsarbetslösheten. Snarare än att fokusera intresset på arbetsmarknadens strukturella villkor och dessas betydelse för arbetslöshetsnivån för de båda könen, riktas intresset mot den enskildes möjligheter att själv förändra sin position på arbetsmarknaden. Först därefter kommer intresset att få kvinnor att genom en individuell strategi söka förändra sin egen situation på arbetsmarknaden med hjälp av företagsbidragen.

Om det *inte* lyckas kommer dessa kvinnor att bli hänvisade till en sänkt dagpenning och en ytterligare försämrad position på den danska arbetsmarknaden. Det

kommer både individuellt och samhälleligt att betyda stora omvälvningar.

Den individuella strategin betyder samtidigt mycket på ett ideologiskt plan, eftersom det läggs vikt vid att det individuella initiativet skall/kan garantera en varaktig arbetsmarknadsanknytning för personen ifråga. Därmed osynliggörs att de strukturella villkoren för arbetsdelningen mellan könen i sig sätter gränserna för individens möjligheter.

I Danmark kan mottagande av företagsbidraget ses som ett sista försök att bevara en anknytning till arbetsmarknaden för den som står inför hotet om arbetslöshet. En utstötning från arbetsmarknaden kan betyda ekonomisk ruin eller beroende av mannen som försörjare. Här finner vi en parallell till de holländska återinträdarna. För de holländska kvinnorna handlar det om att komma tillbaka till arbetsmarknaden, men för de allra flesta på villkor som från början fjättrar dem i en ekonomisk struktur där mannen är det bärande elementet. De holländska återinträdarna har i många fall valt en strategi som å ena sidan möjliggör en frigörelse från den traditionella husmorsrollen, men å andra sidan låser fast dem i ett nytt ekonomiskt beroendeförhållande till en manlig familjeförsörjare. De danska kvinnornas val har på ett liknande sätt två sidor. Å ena sidan är företagsbidraget nödvändigt för att behålla en anknytning till arbetsmarknaden. Å andra sidan finns strategin att starta en egen verksamhet. Här blir den stora frågan om de danska kvinnornas företagsdrift möjliggör ett självständigt ekonomiskt liv eller om en ny form av beroende av männens försörjning skapas.

Sammanfattning

Vi har försökt att sammankoppla erfarenheterna från Holland med utvecklingen i Danmark. Därmed får vi möjlighet att ge en differentierad syn på hur vi värderar kvinnoföretagsstrategin i ett kvinnopolitiskt perspektiv. För det första måste man bedöma huruvida strategin är en samlad

*Interiör från kvinno-tryckeri, Holland.
Foto: Susse Georg.*

strategi för att bryta arbetsdelningen mellan könen och männens position på arbetsmarknaden, eller om det är en individuell strategi som kvinnor använder sig av för att möta de ofta motstridiga krav som ställs på dem i deras dagliga liv.

För det andra verkar man kunna se skillnader i strategierna och värderingarna av dem, oavsett om vi betraktar problemet ur en företagspolitisk eller en arbetsmarknadspolitisk synvinkel.

Om en företagspolitisk strategi skall utvecklas med det klara syftet att få fler kvinnor att starta eget, måste strategin i hög grad garantera, att stöd kan ges till verksamheter som faller inom kvinnors erfarenhetsområden och inte bara till områden där endast männen har möjlighet att etablera sig. Ett nytänkande och en ändring av den hittills förda politiken krävs för att gynna lokalt förankrad detaljhandel och servicenäring framför exportoriente-

rad, högteknologisk verksamhet.

Dessutom krävs en selektiv insats för kvinnorna, för att ge dem utbildning och stöd på deras egna villkor och utifrån de egna förutsättningarna.

En företagsstrategi kan emellertid också utgå från en arbetsmarknadspolitik med syftet att skapa sysselsättning för kvinnor. En sådan strategi bör också utgå från kvinnors erfarenheter på arbetsmarknaden, och stimulera kvinnors aktiviteter i förhållande till erfarenheterna. Här kan de holländska erfarenheterna med en långvarig utbildningsprocess, kollektiva projekt i localsamhällena och särskild rådgivning, utgöra inspiration till nödvändiga initiativ.

Allt pekar mot att ett spektrum av aktiviteter utifrån kvinnors egna förutsättningar måste sättas igång. Om detta inte sker befarar vi att företagsstrategin gentemot kvinnor bidrar till en ytterligare polarisering på kvinnornas arbetsmarknad. En polarisering där de välutbildade med initiativ och ekonomi kommer att anta utmaningarna i förhållande till männen, men där de arbetslösa kvinnorna med svag anknytning till arbetsmarknaden, som en individuell överlevnadsstrategi, väljer att starta en lokal service- eller detaljhandelsverksamhet med små överlevnadsmöjligheter. Därmed låses kvinnorna fast på botten av den ekonomiska strukturen och blir på längre sikt (återigen) beroende av mäns inkomster i de enskilda hushållen.

Vi måste arbeta för att kvinnliga företagare får en självständig plats i både företags- och arbetsmarknadspolitiken och vidare att de verksamheter som startas kan garantera de kvinnliga företagarna ett självständigt ekonomiskt liv.

Om inte så sker måste dessa företags- och arbetsmarknadspolitiska strategier avvisas av kvinnopolitiska skäl.

Översättning: Maria Lidman

NOTER

- 1 *Pejlingsrapport 1986*, Arbejdsministeriet.
- 2 Nielsen, Lise Drewes, *Kvinder teknologi og lokalsamfund – er der grænser for automation*. Arbejdsnotat, Handelshøjskolan, TTR, 1987.
- 3 Haslebo, Gitte, *Fordelning af tid og arbejde i velfærdsstaten*, Miljøministeriet, Planstyrelsen, 1982.
- 4 Siffrorna är hämtade ur den *Registerbaserade arbetssyrkestatistik* ultimo november 1984.
- 5 Boyhus, Anne-Marie, *Lolland er ikke Ikast*, Byplan 2, 1987.
- 6 En del av verksamheterna/projekten finns beskrivna i Fortuin, Lolita, *Kaptajn på eget skib*, AF-Köbenhavn.
- 7 *Virksomheder oprettet af kvinder: undersøgelse foretaget for det hollandske Arbejds- og Undervisningsministerium, Ligestillingsafdelningen*, Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1985.
- 8 Förordningarna finns bland annat beskrivna i det av Teknologirådet utarbetade programmet för företagare och nya rörelser, Teknologistyrelsen 1987.
- 9 Rosdahl, Anders och Märkedal, Inge, *Uddannelses- og iværksættedydelsen til langtidsledige*, Socialforskningsinstituttet, publikation nr 161, 1987.
- 10 *UTB-Redegørelse 1987-1*, Arbejdsdirektoratet, mars 1987. *Undersøgelse af Registerdata vedrørende UTB-ordningen*, Arbejdsdirektoratet, februari 1987.

SUMMARY

Why women entrepreneurs?

The article discusses the following questions: why do women become entrepreneurs and how shall we evaluate this economically, politically and from a gender-specific point of view?

Men and women have different experiences in economy because of their different places in the gender-specific division of labour. This means that a strategy for women entrepreneurs in an industrial policy context must take into account that women entrepreneurs are to be found among local consumer services and office firms. This is in conflict with the goals for industrial policy, supporting high technology firms having a high degree of export.

A strategy for women as entrepreneurs in terms of labour market policy has one main purpose: to create new jobs for women. However, this strategy might lead to a polarization within the female labour market, and one where the well-educated women confront the male dominated entrepreneurial challenge. Unemployed women with weak relations to the labour market may be forced into becoming entrepreneurs in the weak areas of the economy, with bad opportunities to create an independent, economic life.

Our main conclusion is that women as entrepreneurs must be guaranteed an independent place in the economy, or else we must reject the women entrepreneur strategy, viewed as a liberation-strategy for women.

Solveig Carlsen
Teknologisk Institut
Postboks 141
2630 Tåstrup
Denmark

Lise Drewes Nielsen
Handelshøjskolen
Blågårdsgade 23 B
2200 København N
Denmark